

„Köztünk és köztetek a fegyverek sohasem dönthetnek”

ÁBRAHÁM BARNA

Magyar-román összeütközés Erdélyben 1848-49-ben

1967-ben született Győrött. Az ELTE magyar-történelem szakán végzett 1993-ban, jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem végzős szlovák szakos hallgatója és az ELTE Kelet-Európa története programjának PhD-hallgatója.

A román tükör

„A magyarok ismét azt gondolták, de ezúttal utoljára, hogy az unió és a bitófa segítségével kiurthatják a románokat a föld színéről; azt hitték, hogy el fogják tudni magyarosítani a hideg szellőt és a tiszta vizű forrást, hogy el tudják magyarosítani az öreg, méltóságos erdőt, hogy be tudják oltani a magyar unió gondolatát a hegyek öreg, riadt agyába. (...) Azt hitték, hogy Erdély várának öreg és sok vihart látott évei — a kőhomlokú hegyek — most is örök álmukat fogják aludni, és nem fognak föllázadni azoknak az eszeveszetteknek hamis üvöltésére, akik óriási birodalmat és 16 millió magyart agyaltak ki. (...) De a királyi örök felébredtek. Az erdők zúgása fölkellette évszázados zsibbadtságából a román sas zúgó vasszárnyát, és megremítette az ellenséget; még ma is ennek a sasnak az álma tartja rettegésben őket, mert tudják, hogy hányszorosára hatványozza majd az erejét ez az álom.” A legnagyobb román költő, Mihai Eminescu e szavakkal foglalta össze az erdélyi negyvennyolc általa leszűrt lényegét lírai regényében, *A szárnyaszegett géniuszban*, jó két évtizeddel a tragikus események után. Az a patetikusan egyoldalú látás, amely a mai román közfelfogást éppúgy jellemzi, híven tükrözi a negyvennyolcas román értelmiség alapállását: Eminescu regényében az Érchegység román felkelői sasorrukkal, merész tekintetükkel római őseik méltó utódai, őrhelyükről büszkén tekintenek délre, egykori hazájuk felé, ahonnan egykor Traianus hozta őket, hogy itt, keleten a latin civilizáció őrszemei legyenek.

Ez az eszmevilág arra figyelmeztet minket, hogy mennyire másra rezonál negyvennyolc kapcsán a magyar és a román történeti hagyomány. Értetlenül szemléljük évről-évre március tizenötödike környékén az Erdélyben (a Felföldön, Délvidéken, Kárpátalján) sűrűsödő feszültséget, a magyar szervezetek kínzó alternatíváit: kimerészkedni az utcára? csendben a templomban ünnepelni? Elborzadva tekintünk Avram Iancu égbe meredő-kiáltó szobrára a kolozsvári színház előtt: embertelen magasságából, a négy, havasi kürtöt fújó román herosz feje fölül hirdeti a történelmi távlatban végül is legyőzött, letaposott magyarság fölötti diadalt, s egyben egy beteg, végzetesen megkésített agresszív nemzet tudat

orvosi látéletét. A románság (a szlovákság, a szerbség) a maga számára nem emelheti állami ünneppé a magyarokkal közös forradalmat, mert az különböző okokból nem válhatott az ő pozitív *nemzeti örökségévé*, nem várható el tőle tehát, hogy lelkesedjen az ilyenkor kibontott piros-fehér-zöld lobogók iránt. S ez nem is lesz másképp, amíg magyarok és románok nem dolgozzuk fel *közösen* a traumát, s nem vállaljuk *közösen* minden bűnét és erényét.

Nem ennek kellett volna bekövetkeznie, nem így gondolták ezt az Európa térképe fölött virrasztó becsületes elmék. A párizsi Hótel Lambert-ben, Adam Czartoryski herceg főhadiszállásán hosszú évek óta tervezgették a kontinens keleti felének új elosztását. A lengyel emigráció feje tisztán látta, hogy hazája nem támad fel, amíg él a cári birodalom és a Habsburgok dunai monarchiája. E kettő forradalmi szétzúzásában kulcsszerepet játszik majd a magyarok, szerbek és románok baráti szövetsége, konföderációja. Amikor tehát a februári forradalmat Párizsban végigharcoló román ifjak a tavasz során hazaindulnak, hogy otthon megismételjék a látottakat, feladatuk a magyar-román szövetség tető alá hozása. Czartoryski üzenete: „el kell kerülni minden összecsapást a magyarok és szlávok közt, minden erőt az osztrák birodalom megsemmisítésére kell latba vetni”. Az Ausztriából kiszakított magyarokat és szlávokat egy vagy több új állammá kell megszervezni, „amelyek jelenleg Magyarországgal, később a moldvai és havaselvei fejedelemséggel és egyéb szomszédos országokkal együtt a németektől különböző konföderációt képezhetnének” dunai konföderáció néven.

A román forradalmároknak — Nicolae Bălcescu, A. G. Golescu stb. — maguknak is jó okuk volt arra, hogy a pesti vezetők barátságát keressék. A mindenkori román rémálomnak megfelelően jogosan tartottak attól, hogy kirobbantott forradalmukat cári intervenció fogja azonnal letaposni (ez is történik, csak éppen az oszmán csapatokkal karöltve), fegyveres segítséget pedig csak nyugati szomszédjuktól várhattak. A havasalföldi forradalom csak június 21-én tört ki, ám Bălcescu már május végén utasítja a Bécsben időző August Treboniu Lauriant, hogy tárgyaljon a magyar kormánnyal a szövetség ügyében. A későbbi néprtribun, az erdélyi román negyvennyolc egyik vezetője ezt írja válaszlevelében: „A magyarok gyengék, sőt, még gyengébbek, mint ahogy elképzelhetnéd, azonban olyan bátorságot és erőt színlelnek, amilyennel nem rendelkeznek. Azonkívül a magyar nyelvet ki akarják terjeszteni az összes többi nemzetiségre, azt akarják, hogy az övék legyen a diplomatikai nyelv. (...) Svájci típusú konföderációt nem akarnak”. Egy véd- és dacszövetség esetén „kénytelenek éppen ők kérni segítséget tőlünk, különösen a horvátok, szerbek és cseh-szlávok ellen”, holott „nem kezdhethünk háborút az ellenünk semmi rosszat nem tevő népekkel a magyarok érdekében, akik (...) asszimilálni, a magyarba beolvasztani akarják az összes nemzeti-

ségeket. Még a konföderált államok általános diétáján (ha létrejön) sem akarnak tudni más nyelvről a magyaron kívül”.

Laurian erdélyi volt, szavai tehát az ottani román értelmiség véleményét tükrözik. Ezek az emberek egyrészt pontosan ismerték a magyar közéleti személyiségek merevségét, szűkkeblűségét — legyenek nemesek vagy polgári származásúak —, másrészt a forradalmi eseményeket maguk is egoista nemzeti célokra — az összes románok politikai egyesülése vagy legalább annak előkészítése — kívánták kihasználni. S mivel a megelőző évtizedekben sokuk (maga Laurian is) a két román fejedelemségben működött, akkor is és most, a forradalom napjaiban is képesek voltak befolyásolni az ottani politikusokat. A már említett Golescu nyár derekán már a Bécs oldalán felsorakozó horvátokkal és szászokkal való szövetséget ajánlotta erdélyi testvéreinek, elfogott levelei éppen nem javították a magyar-román viszonyt. Bálcescu nem vonta még kétségbe a magyar állam területi integritását, de az erdélyi Ioan Miorescu, akit a bukaresti forradalmi kormány delegált Frankfurtba, a német alkotmányozó nemzetgyűlés mellé, ottani őszi beadványaiban Erdély, Bukovina és a két román vajdaság egyesítését ajánlotta egy Habsburg jogara alatt. A székelyek és a magyarországi románok kölcsönösen áttelepültek volna az új Anyaországba, s Magyarország és Románia véd- és dacsövetségben, Németországgal szoros viszonyban az európai egyensúly egyik biztosítója lett volna. Ez ugyebár már nem az a program, amelyről a magyar politikusok akár csak tárgyalni is hajlandók lettek volna. A kötelező lakosságcsere pedig későbbi, rosszemlékű korokat idéz. S amikor már a havasalföldi forradalomnak régen vége volt, sőt, úgy látszott, a magyar szabadságharc napjai is megvannak számlálva, a román ortodox püspök, Şaguna beadványt intézett az uralkodóhoz, melyben Erdély és Magyarország, valamint Bukovina románlakta részeinek egyesítését kérte, s e román koronatartomány élére egy nemzeti főnököt, Ferenc Józseftől pedig azt kérte, vegye fel „a románok nagyfejedelme” címet.

Mik voltak az előzmények, hogyan jutott idáig az erdélyi nemzeti mozgalom? A gyökerek évszázadokkal korábbra nyúlnak vissza.

Közjog és nacionalizmus

Az 1730-as években az erdélyi politikában aligha volt kellemetlenebb ember, mint Inochentie Micu-Klein görög katolikus püspök. Hagyján, hogy papságának a római katolikusokkal azonos jogokat — főként tizedszedését követelt, magának guberniumi tanácsosságot, de nem áttalt azzal érvelni, hogy a románok lélekszáma nagyobb bármelyik más nemzetnél (valamikor ezekben az évtizedekben válnak többséggé), s hogy „mi Erdélynek legrégebbi, Traianus császár kora óta lakói vagyunk”. Mindezek alapján követelte, hogy a románokat ismerjék el Erdély negyedik nemzetének. Mert „Erdély hét főbúne”, ahogy egyesek kritikusan nevezték, hogy a magyar, székely, szász alkotmányos nemzet, illetve a be-

vett római katolikus, evangélikus, református és unitárius vallás rendszere a románokat mint olyanokat nem foglalta magában. A magyar nemzetnek, amely a vármegyék nemességéből állt, számos román tagja volt, hiszen a 18. század közepén az erdélyi nemességnek több mint a fele román. Ám az ő tudatukat rendi státuszuk határozta meg, a nagybirtokosok (mint a Majláthok, Jósikák stb.) el is magyarosodtak, s akik megőrizték anyanyelvüket, azok közül is sokan magyarnak vallották magukat, mint az avasi, a fogarasi vagy a hátszegi kisnemesek az 1850-es népszámlálás során. Emellett a vallás is döntő tényező lehetett, mint Klopotiván, amelynek tősgyökeres román, de református hitre tért lakói így határozták meg magukat: habár elrománosodtunk, de azért magyarok vagyunk. Sőt, még a román nemzettudat legnagyobb építőmunkásai, az Erdélyi Triász tagjai is nemesi énjükre hallgattak, amikor az 1784-es parasztfelkelés pusztította e vidéket: Horeáék átkozott emberek, akik ki akarják irtani a nemességet. A román jobbágyok pedig éppen annyi joggal bírtak — azaz semennyivel —, mint magyar sorstársaik.

Ezek után érthető, hogy a negyedik nemzet státusz és az azzal járó jogok: létszámarányos vármegyei és országgyűlési képviselő, ugyanígy hivatalviselés, de még a románokat sértő kifejezések eltörlése és a nemzeti helynévadás is a nemzeti mozgalom állandó követelése marad: ezeket fogalmazza meg a *Supplex Libellus Valachorum*, a román főpapok 1791-es beadványa. Ám ezt a közjogi fából vaskarikát — etnikai alapon feudális nemzetet teremteni — a feudális alkotmány keretei között nem lehetett megoldani. Nem mintha a diétai nemesség annyira igyekezett volna.

Pedig sokan látták: a román kérdés egyszer robbanni fog. Emlekezhetek a „Hóra-világ” rémtetteire, amikor pedig a Diétán a *Supplexet* felolvasták, s a követek valami városi tűzriadó miatt az ajtó felé nyomultak, az öreg Wesselényi azt dörögte feléjük, hogy most nagyobb tüzet kell eloltani itt a házban. A reformkor liberális vagy radikális gondolkodói egyformán veszélyforrásnak tekintették a nemzetiségi lakosságot — amely a népességnek több mint a felét tette ki —, vele szemben a magyar hegemoniát a polgári jogrend kivívása után is fenn kívánták tartani, sőt, gyorsított elmagyarosodását tartották kívánatosnak. Wesselényi, aki két fontos könyvben is foglalkozik a nemzetiségi kérdéssel, a *Balítéletekről* lapjain csak azokat tenné földjük polgári tulajdonosává, akik magyarnak vallják magukat. S bár később e tervéről letesz, de még a *Szózatban* is a cár engedelmes eszközének tekinti a szintén pravoszláv románságot. Táncsics a Hunnia függetlenségében telepítési akciókkal kívánja beolvasásra készíteni a nem magyarokat. Petőfi forradalom előtti nézeteit kevéssé ismerjük, de szeptember végén írt *Élet vagy halál!* című versében már kategorikusan fogalmaz: „Te rác, te horvát, német, tót, oláhság, / Mit marjátok mindnyájan a magyart? / Török s tatártól, mely titeket védett, / Magyar

kezekben villogott a kard. (...) Föl hát, magyar nép, e gaz csorda ellen, / Mely birtokodra s életedre tör". A költő indulatai a délvidéki szerb atrocitások és a horvát betörés után teljesen érthetőek, sajnos azonban azt a sematizáló, merev szemléletet sugallják, amely a magyar politizáló elit szinte minden rétegére jellemző. Hiszen a magyarországi németek nagyobb része s szinte az egész szlovákság hűségesen kitartott a forradalom ügye mellett; ugyanezt mondhatjuk az alföldi románokról, sőt, az erdélyiek sem ragadtak még fegyvert. Ugyanakkor a híres román költő, Andrei Mureșanu ekkor kikristályosodott *Visszhang* című verse — Románia jelenlegi nemzeti himnusza — semmivel sem marad el az ellenségkép-festés művészetében: „Ébredj Román! halálos álmodból, / Ahová barbár zsarnokok taszítottak! (...) Most e kegyetlenek vak gögjükben / Nyelvünket akarják elrabolni, de nem adjuk, csak holtan!”

Hidak és gátak

A pesti forradalom, sőt, a két testvérháza május végén kimondott uniója sem hozta magával azokat a változásokat az erdélyi néptömegek életében, amelyek a magyarországi parasztság zömét a kormányzat szilárd támaszává tették. A parasztek földet, erdőt, legelőt akartak, de nagyon elkéssett a június elején meghozott törvény, és emellett az erdélyi agrárviszonyok sokkal rendezetlenebbek voltak annál, hogysem egycsapásra kielégítő megoldás születne. Távolatilag persze a forradalmi törvénykezés teremtette meg azt a kis- és középbirtokos parasztságot Erdélyben, amelyre majd példaként tekintenek a szomszédos „szabad” Romániában, de e forró napokban ezzel aligha gondolt valaki. Mivel itt annak idején nem volt úrbérrendezés, földesúr és jobbágy nem is tudta, jogilag mi fölött rendelkezik. Ez rengeteg vitára adott alkalmat. A jobbágyfelszabadítás kihirdetése előtt már számos parasztmegmozdulásra, földfoglalásra került sor, mire a megyék többsége a statárium bevezetésével válaszolt. Az ősi szokás szerint a falvak határában fölállították az akasztófát. Mihálcfalván, ahol a román jobbágyok visszafoglalták az Esterházyak által tőlük korábban elvett legelőket, vérontásig fajult a dolog. A tömegbe lövő katonák székely határőrök voltak — a Bécs irányítása alatt álló főhadiparancsnokság román falu ellen gondosan magyar katonákat küldött. Mindez jó alkalmat adott a román vidékeket járó nemzeti vezetők számára, hogy elhitessék a paraszttal: a magyarok ki akarják irtani a románokat. A nép a magyar hatóságokban már nem bízott, csak azokban, akik az ő nyelvén szóltak, és az ő vezetőinek mondták magukat. Egyes falvakban ki sem engedték hirdetni a törvényt előlegező körlevelet, mivel esküjükhöz híven utasítást csak Balázsfalváról, a nemzeti központból fogadhattak el.

Azt sem érezhette a románság — illetve politizálni vágyó vezetői —, hogy az új parlamentáris rendszerben e nemzet számára nyának megfelelő súlyra tesz szert az országos ügyek intézésében. A diéta nem teljesítette azt a kívánságukat, hogy mintegy

történelmi elégtételként negyedik nemzetként ismerje el a román. A megszavazott választójogi törvény a pozsonyinál jóval magasabb cenzust állapított meg, így a választók létszáma legfeljebb másfélszeresére nőtt (míg Magyarországon négyszeresére). E törvény következtében az erdélyi képviselőknek legfeljebb ötöde lehetett volna román, valójában a pesti nemzetgyűlésbe mindössze hat személy jutott be, a két testvérhaza egyesülését kivitelező unióbizottság huszonnégy tagjából is csak három volt román.

Az erdélyi román vezetők többsége ekkor már régen az Unió ellensége volt. Sokukat a balázsfalvi gyűlés vezető szónoka, Simion Bărnutiu győzte meg többórás beszédével. Május 14-én a román nemzeti törekvések evangéliuma hangzott el a székesegyház falai között. Bărnutiu elutasította, hogy Erdély sorsáról bárki a románok nélkül döntsön. Tartalmilag idézve szavait: „Erdélyt a maroknyi magyarság és szászság mellett románok lakják, amely nemzetnek igazi tulajdonát képezi, azon jogon, hogy valami ezerhétszáz évvel előbb ők szereztek meg, ők védelmezték és művelték annyi vér és verejték hullatással”. Most pedig újabb rabság vár rájuk: „A magyarok a szabadsággal együtt el fogják törölni a többi nemzetiséget is. Egyedül csak a magyar lesz nemzet, és a kiváltságok s a szolgaság eltörlésének költségeit a román nép eltemetésével fogják kifizetni”. Erdély birtoklása a nemzeti lét záloga: „Az erdélyi magyarok, elvesztve a pannoniai magyarsággal való összeköttetésüket, lassanként el fognak pusztulni.” Az Unió által megerősödve viszont Erdély feltétlen urai lesznek. Elősorolja a magyarosító nyelvtörvényeket, iskolapolitikát, amely az ifjakat elszakítja nemzetüktől. Ezekről a magyaroktól nem kellene a polgári jogok, mert „egy nemzetre nézve sem lehet az igazi szabadság más, mint a nemzeti szabadság.” A templom körül gyülekező tömeg nevében kiáltja: „Ne ülünk a magyar szabadság asztalához, mert annak az ételei meg vannak mérgezve. Ne adjuk el országunkat és nyelvünket, mert egyszer elveszítvén azt nem nyerhetjük többé soha vissza!”

Bărnutiu beszéde sok pozitív elemet tartalmaz, mindenekelőtt a nemzeti önrendelkezés jelszavát. Hiszen a magyar liberálisok is azt mondták néhány éve: Semmit rólunk nélkülünk! Biztosítja a társ-nemzeteket, hogy egymás jogainak kölcsönös tisztelete vezérli, példaként mutat Svájcra és Belgiumra, ahol mindegyik nyelv egyenrangú a törvényhozásban. Ám sematikus történelem- és magyarsággépével, a magyar hegemonia helyett román követelő türelmetlenségével, az egyéni szabadságot mindenben a nemzeti alárendelő szélsőséges kollektívizmussal nagyban hozzájárult az ellentétek élezéséhez. Nem nyugtathatták meg a magyar megfigyelőket a transzparensek sem, amelyek a dákoromán birodalmat éltették. A gyűlésen persze minden románok politikai egyesülése nem került szóba, hiszen a vezetők Bécsnél nem ronthatták pozícióikat.

Azért a magyar-román viszony még robbanással nem fenyegett. A diéta, majd az unióbizottság is tárgyalási alappal tekintette

a balázsfalvi pontokat. Kossuth még szeptember közepén is azt mondta az országgyűlésben, hogy „Európának minden népségei között a magyar és oláh az, mely, ha élni akar, hivatva egymás irányában a legnagyobb rokonszenvvel egyetértéssel lenni”. Nagy erőfeszítéseket tettek a magyarországi román vezetők is, hogy erdélyi testvéreiket megnyerjék az Uniónak. Ők, akik a szerb főpapságnak voltak alávetve, számbeli gyarodást és egyházi önállósodást reméltek az egyesüléstől. Ioan Dragoș, Bihar megyei szolgabíró június elején kiáltványt írt az erdélyiekhez, melyet azonban a brassói román lap nem mert leközoelni. Dragoș, Kossuth bizalmi embere, egyben a két nép megbékélésének híve, megrója az erdélyieket, amiért részérdekükért föláldozzák az egyetemes román — és nem román — érdekeket. A románok oly sok százados szenvedés és elnyomatás után egyszerre nem állhatnak a saját lábukra. „A Magyarországgal való egyesülés az első lépés, mely a népet az abszolutizmus igájából kitépi; a második: nemzetiségemet fel nem adni, sőt, minthogy a magyar korona glóriáját nemcsak a magyarok, hanem mi, románok is megalapoztuk, úgy a szent korona zászlaja alatt a közös függetlenségre kell törekedni, anélkül, hogy elfeledkeznénk róla, vagy szemügy elől vesztenénk, hogy románok vagyunk.” Az erdélyi hegemonia kérdését a történelemre bízza: „Én itt birtokjoggal rendelkezem, akárcsak a magyar, de (...) ő elől megy, és utat nyit számomra, én ő vele fogok haladni, s amikor elérkezik az idő, én fogok elől menni és ő utánam, ha tetszik neki, ha nem”. Az unióbizottság szeptember közepére a balázsfalvi pontok alapján megalkotta törvényjavaslatát az erdélyi románokról: széleskörű nyelvhasználatot biztosított volna, és eltörölte a diéta által hozott szigorú választójogi törvényt. Jellačić támadása, az önvédelmi harc kényszere azonban megtárgyalását lehetetlenné tette.

A román nemzeti mozgalom legteljesebb, milleniumi szellemű földolgozása: Jancsó Benedek: *A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota I-II* (Bp. 1896, 1899), innen vettük a Bámutiu-beszéd tartalmi idézetét. Korszerűbb összefoglaló művek: Gálcsi László-Makkai László: *A románok története, különös tekintettel az erdélyi románokra*

A magyar-román konfliktus ekkorra kényszerpályára került. Az udvarnak a magyar kormány megdöntéséhez szüksége volt az erdélyi románokra. A császár legfőbb embere, Anton Puchner főhadiparancsnok így fogalmazott: „Olyan befolyást kell gyakorolni a román népre — amely előnyös elhelyezkedése, őfelsége iránti odaadása és hűsége miatt teljesen olyan, mint a galliciai rutének —, hogy azzal a magyar demokratikus törekvéseket korlátok közé szorítsuk, miközben, amennyire csak lehetséges, ezt a felfegyverzett népet minden kihágástól távol kell tartani”. Szeme előtt tehát a két évvel korábbi galliciai nemesi felkelés leverése lebegett, ám elkerülve az akkori véres jeleneteket, amelyek sokat ártottak a birodalom nemzetközi tekintélyének. A szavakat tett követte, Urban naszódói határőr-alezredes szeptember végéig mintegy félezer falut eskettett föl Ferdinánd hűségére. Jöttek egyébként magyar parasztok is, akik a határőr-státusztól várták sorsuk jobbra fordulását. Ugyanakkor Máramaros román népét Urban nem tudta mozgósítani, mivel

(Bp. é.n.) ill. Makkai László: *Magyar-román közös múlt* (Bp.1947); mai munkák: Trócsányi Zolt-Miskolczi Ambrus: *A fanariótáktól a Hohenzollernekig* (Bp. 1992) illetve az *Erdély története I-III.* (főszerk. Köpeczi Béla; Bp. 1986) megfelelő fejezetei. Esszé jellegű áttekintése: Száraz György: *Erdély múltjáról, jelenidőben* (Bp. é.n.) A 18. századra alapvető: I. Tóth Zoltán: *Az erdélyi román nacionalizmus első százada* (Bp. 1946). Az Unió előtörténetét és megvalósulását jogtörténeti alapossgal tárgyalja: Asztalos Miklós: *Kossuth Lajos kora és az erdélyi kérdés* (Bp. 1928). A forradalom és szabadságharc eseményeinél elsődlegesen használtam: Spira György: *A nemzetiségi kérdés a negyvennyolcas forradalom Magyarországon* (Bp. 1980) ill. Miskolczi Ambrus: *Erdély a forradalomban és a szabadságharcban (1848-1849)*, in: *Erdély története III.*, a Puchner-és Iancu-idézetet az utóbbiból vettem át. Varga János: *Erdély 1848-1849-ben* (Bp. 1995). A nemzetiségi kérdés főbb dokumentumai

a román Mihályi Gábor, a forradalom kormánybiztosa nem riadt vissza egy-két agitátor felakasztatásától sem.

A magyar kormány fegyveres erőre a székelyeknél számíthatott. Október közepén össze is gyűltek Agyagfalván, többen, mint a románok Balázsfalván, s habár jelszavuk „a székely nemzet régi szabadságának visszaszerzése” volt, hitet tettek a magyar alkotmány mellett, Kossuthot éltették. 1848-ban nemcsak a modern román nemzet született meg, hanem a székelyek is most váltak a modern magyar nemzet fiaivá. A gyűlés kiáltványa felhívta a „szász és román testvéreket”, hogy Erdély népei közösen védjék meg az alkotmányt. A két nép vezetői azonban már elkötelezték magukat az ellenforradalom oldalán.

Puchner mintegy kétszázezer román népfelkelő mozgósítását várta el a román vezetőkől. Bevetésükre nem is annyira a stratégiai pontokon került sor, hanem a kevert vidékeken, hogy a magyar-román ellentétek végképp elmérgesedjenek, s a katonai vezetés mint békítő válhasson a helyzet urává. Ha volt még kit megbékíteni. Nem célunk itt leírni a pusztításokat, udvarházak és falvak felgyújtását, az öldöklést. Tény, hogy a magyarság volt a védekező fél, ám kegyetlenkedések estek mindkét részről. S ami ma számunkra lényegesebb: a román közvélemény *magát* tudja az áldozat szerepében, Eminescu fent idézett regényében is a honvédek akasztják fel lánya szeme láttára a román pópát. A ma is használatos egyetemi tankönyvben, ahol az erdélyi események a „három román ország forradalmi” keretében tárgyalhatnának, a román népfelkelők a nyugalom és a közrend helyreállítói. Úgy tűnik, maguk az akkori vezetők világosabban látták helyzetüket, erről Puchner is gondoskodott, mikor felelősségre vonta őket az oktan pusztításokért, ugyanakkor a legnagyobb megaláztatásként január végén velük hívatta be Havasalföldről az orosz csapatokat. De mindennél nagyobb csalódást keltett az olmtüzi oktrojált alkotmány, amely Erdélyt ugyan újra külön nagyhercegséggé tette, de népeinek általános egyenjogúságán túl csak a szászok nemzeti jogait biztosította. Ezzel megnyílt az út a magyar-román megbékélés felé.

Három szereplő kellett hozzá: az udvarban csalódott, az Érc-hegységbe visszaszorult, Avram Iancu vezette román felkelők, a rugalmasabbá vált magyar vezetők és megfelelő román közvetítők. A magyarországi román politikusok részéről Dragoș a megbékélés vértanúja lett, hiszen egy szerencsétlen magyar támadást követő ellencsapás során a felkelők végeztek vele. A kezdeményezés ezután az Erdélyben tartózkodó havasalföldi emigránsok kezébe került, akik a honvédsereg sikereit hazájuk főlzabradítására szerették volna kiaknázni. „Ha igazi román kormány lettünk volna” — írja C. A. Rosetti —, a világ megszabadításának dicsősége a rabságtól nem a magyaroké, hanem a miénk lett volna, [...] míg most reszketünk és várjuk, hogy összegyűjthessük a magyar lako-

megtalálhatók:
1848-1849. évi iratok a
nemzetiségi
megbékélésről
(előszó: Ortutay Gyula,
h.n.é.n.)
ill. Spira: im: A
magyar-román
megbékélési kísérletekkel,
Dragos ill. Balcescu
szerepével foglalkozik: I.
Tóth Zoltán:
Magyarok és románok
(Bp. 1966),
a Laurian- és
Dragos-idézetek innen
származnak. Szintén
felhasználtam
Bălcescu Miklós élete
(1819-1852)
című életrajzi munkáját
(Bp. 1958), innen vettem
a Rosetti- és
Bălcescu-idézeteket.
Petőfinek a
nemzetiségekről vallott
nézeteire
ld. Pándi Pál: *Petőfi és a
nacionalizmus* (Bp. 1974).
Eminescu regényének
magyar kiadása: *Mihai
Eminescu válogatott
művei* (szerk. Kőpeczi
Béla: Bp. 1967) elemzését
ld.: Kőpeczi Béla:
*Eminescu és az
1848-1849-es magyar
szabadságharc*,
in: *Annales I. ELTE
Román Filológiai
Tanszék*
(Bp. 1993)

ma morzsáit". Bălcescu pedig azon kesereg, hogy az erdélyi románok „a szabadságért a leghitványabb, legkegyetlenebb és leg-
avultabb zsarnokság zászlaja alatt harcolnak”.

A tárgyalások megindításában döntő szerepe volt a forradalmat Párizsban képviselő Teleki Lászlónak, aki világosan látta, hogy „nem csak Austria halt meg, hanem Szent István Magyarországa is”, s ezért az ország föderatív átalakítását, azon túl pedig egy dunai konföderációt helyezett kilátásba. A román emigránsok erre elhatározták, hogy kibékítik a harcoló feleket, s egy román légió megszervezésével járulnak hozzá a szabadságharc végső győzelméhez, amely után a fejedelemségek fölszabadítása is sorra kerülhet. Bălcescu vállalta a közvetítést. Magyarországra érkezve ismét ilyen helyzetértékelést ad: „Megszakad a szívem, amikor a derék magyarokat és lelkesedésüket látom, és amikor arra gondolok, hogy mi románok milyen alantas és ostoba szerepet játszottunk mostanáig”. Végső soron ő is a majdani román főlény érdekében küzd, hiszen a délkelet-európai konföderáció várhatólag a szlávok és románok túlsúlyához fog vezetni, ehhez azonban a magyar fegyverek sikerein keresztül vezet az út: „A románoknak megmondtam, gondolják meg, rabok voltak eddig, s nem lehetnek egyszerre urak. A magyarok oldalán kell tehát maradniok még kissé alárendelt helyzetben is, de a jövő az övék, hiszen nemzetiségük alapvető biztosítéka Havaselve, Olténia és Moldva szabadsága. Ezt pedig csak a magyarok segítségével lehet megszerezni”. A románok egyesülését magyar nemzeti érdekek is tartotta, mondván, hogy a magyarok így megszabadulnak a maguk „ír kérdésétől”, s megnyerik a románok szövetségét. Határtalan lelkesedés és gyanakvó bizalmatlanság között ingadozva július derekán megszületik a *Megbékélési Tervezet*, amely ugyan nem tartalmazott területi autonómiát, ám a román többségű megyékben, a nemzetörségben valamint az oktatásban széles körű nyelvhasználatot biztosított. Egy másik egyezményben a kormány vállalta a román légió felállításának költségeit.

Sajnos mindez elkésett, csakúgy, mint a július végén, Európában elsőként elfogadott nemzetiségi határozat. Iancu az orosz főlény láttán csak jóindulatú semlegességet ígért, és magyar foglyokat engedett szabadon az osztrák tisztok dühét kiváltva. Hiszen tudta: a román-magyar kérdés nem a harctéren dől el, miként még a fegyverek zajában írta a békefelhívásra válaszolva: „Ebben a két testvérházában a magyar nem beszélhet létről és jövőről a román nélkül, s a román sem a magyar nélkül”, mert „köztünk és köztetek a fegyverek sohasem dönthetnek”.